

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА**

КОЗЛОВСЬКА ДАР'Я ВАЛЕРІЇВНА

УДК 811.161.2'372.21

**СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ТА ФУНКЦІОНАЛЬНО-СТИЛІСТИЧНІ
ХАРАКТЕРИСТИКИ ПОЕТОНІМІЇ РОМАНІВ
УКРАЇНСЬКИХ ПИСЬМЕННИЦЬ ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ**

Спеціальність 10.02.01 – українська мова

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

Вінниця – 2018

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі української мови філологічного факультету Донецького національного університету імені Василя Стуса Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор філологічних наук, доцент
КОВАЛЬ Людмила Михайлівна,
Донецький національний університет
імені Василя Стуса,
в. о. завідувача кафедри української мови.

Офіційні опоненти: доктор філологічних наук, професор
ТОРЧИНСЬКИЙ Михайло Миколайович,
Хмельницький національний університет,
завідувач кафедри української філології;

кандидат філологічних наук
НАДУТЕНКО Маргарита Володимирівна,
Український мовно-інформаційний фонд
Національної академії наук України,
науковий співробітник відділу лінгвістики.

Захист відбудеться **«26» грудня 2018 року** о 14⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 11.051.14 у Донецькому національному університеті імені Василя Стуса за адресою: 21007, м. Вінниця, вул. Академіка Янгеля, 4, ауд. 238.

Із дисертацією можна ознайомитися в Науковій бібліотеці Донецького національного університету імені Василя Стуса за адресою: 21021, м. Вінниця, вул. 600-річчя, 21.

Автореферат розісланий **«26» листопада 2018 р.**

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

О. О. Залужна

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Реферовану дисертацію присвячено дослідженню структурної організації, семантики, функціонування й стилістики поетонімії романів українських письменниць початку ХХІ століття.

Поетонімія сучасної жіночої прози – багатогранне явище, яке, відбиваючи соціальний, психологічний і гендерний аспекти життя жінки, неодмінно вирізняється винятковістю, зумовленою світосприйняттям, притаманним саме жінці з її розвиненою інтуїцією, допитливістю, емоційністю, вмінням відчувати гостріше за чоловіка, співпереживати тощо. Наразі досліджено поетонімію творів О. Забужко, Л. Костенко, М. Матіос, Г. Пагутяк, І. Роздобудько (наукові розвідки З. П. Бакум, Н. М. Бербер, А. І. Вегеш, Т. І. Крупеньової, Н. І. Лісняк, М. Р. Мельник, Т. М. Можарової, С. Є. Панцьо, Л. П. Петрової, І. Д. Скорук). Теоретичну основу поетонімічних досліджень становлять фундаментальні праці з української літературно-художньої ономастики Л. О. Белея, В. М. Калінкіна, Ю. О. Карпенка, М. М. Торчинського. Концептуальним підґрунтям сучасних поетонімічних розвідок є праці О. П. Горенко, О. Ю. Карпенко, Е. О. Кравченко, Т. В. Немировської.

Твори, обрані для дослідження, містять різноманітний матеріал, який дає змогу всебічно проаналізувати вплив поетонімів на розкриття авторської концепції. Романістки надають колосальне значення вибору власних назв, у багатьох випадках їхня промовистість допомагає краще зрозуміти суть іменованого.

Актуальність теми дисертації зумовлена потребою в ґрунтовному й комплексному опрацюванні поетонімії романів представниць української літератури початку ХХІ століття у поєднанні структурно-семантичного та функціонально-стилістичного аспектів. Посилує актуальність дослідження й активізація наукового інтересу до жіночої проблематики в сучасних філологічних науках, а також у фемінологічних студіях загалом.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Роботу виконано в межах наукових тем кафедри загального та прикладного мовознавства і слов'янської філології Донецького національного університету імені Василя Стуса «Комунікативно-прагматична і дискурсивно-граматична лінгвоперсонологія: структурування мовної особистості та її комп'ютерне моделювання» (номер державної реєстрації 0115U000088) (2015–2017 рр.), «Об'єктивна і суб'єктивна мовносоціумна граматики: комунікативно-когнітивний та прагматико-лінгвокомп'ютерний виміри» (номер державної реєстрації 0118U003137) (2018–2020 рр.).

Темі дисертації затверджено Вченою радою Донецького національного університету (протокол № 1 від 07.02.2014 р.) та уточнено на засіданні Вченої ради Донецького національного університету імені Василя Стуса (протокол № 2 від 27.10.2017 р.).

Метою дослідження є цілісний аналіз структурно-семантичних і функціонально-стилістичних особливостей поетонімії романів українських письменниць початку ХХІ століття.

Реалізація мети дисертації передбачає розв'язання таких завдань:

- проаналізувати метамову поетонімології;

- установити специфіку значення та функції поетоніма в літературно-художньому творі;
- окреслити методи дослідження поетонімії сучасної української жіночої прози;
- з'ясувати структурно-семантичні та функціонально-стилістичні особливості антропоетонімів різної структури в жіночих романах зазначеного періоду;
- схарактеризувати особливості функціонування зоопоетонімів у досліджуваних творах;
- дослідити функціонально-стилістичні характеристики топопоетонімів у творах романісток початку XXI століття;
- виявити стилістичну роль прагма- та ідеопоетонімів у аналізованих романах.

Об'єкт дисертаційного дослідження становлять вітопоетоніми (антропоетоніми та зоопоетоніми), топопоетоніми, прагмапоетоніми й ідеопоетоніми в романах Люко Дашвар, Ірен Роздобудько, Галини Вдовиченко, Лариси Денисенко.

Предмет дослідження – структурно-семантичні та функціонально-стилістичні параметри зазначених розрядів поетонімії творів вищеназваних авторок.

Методи дослідження зумовлені поставленими завданнями й специфікою аналізованого об'єкта. Основним методологічним принципом дослідження є його *антропоцентрична* спрямованість, що полягає у витлумаченні мовного матеріалу як інтелектуальної репрезентації світу авторками, продукту людської свідомості, а також у сприйнятті кожного поетоніма як одиниці, що актуалізує задум письменниць, його проєкцію на певні знання та інтереси читача. В дисертації використано як *загальнонаукові (аналіз, синтез)*, так і *власне лінгвістичні* методи: *метод контекстуально-інтерпретаційного аналізу* реалізовано через установлення значущості досліджуваних романів у соціокультурному контексті та спробу відтворення авторського задуму, інтерпретацію якого уможливорює розгляд власних назв як вагомих елементів архітектоники художнього тексту; *описовий метод* застосовано, щоб установити зв'язок між поетонімами та їхнім прихованим змістом, визначити кореляції власних назв із контекстом їхнього уживання, виявити значення конотацій з метою декодування ідіолекту письменниць; за допомогою *лінгвостатистичного методу* визначено кількість поетонімів п'яти найчисленніших розрядів. Для з'ясування допоетонімної семантики власних назв використано *метод етимологічного аналізу*. З метою виявлення культурно-історичних конотацій імен залучено прийом *паралелізації*.

Матеріалом дослідження є романи Люко Дашвар «Село не люди», «Молоко з кров'ю», «Мати все»; Ірен Роздобудько «Якби», «Я знаю, що ти знаєш, що я знаю»; Галини Вдовиченко «Пів'яблука», «Бора»; Лариси Денисенко «Кавовий присмак кориці», «Сарабанда банди Сари», у яких зафіксовано 1643 поетоніми у 20338 слововживаннях.

Наукова новизна дисертаційної роботи полягає в тому, що в ній уперше здійснено комплексний аналіз найрепрезентативніших розрядів поетонімії творів Люко Дашвар, Ірен Роздобудько, Галини Вдовиченко, Лариси Денисенко. Виявлено універсальні та специфічні ознаки використання поетонімів, проаналізовано мотиви їхнього вибору, доведено стилістичну значущість власних назв у жіночій прозі. Дослідження виконано на фактичному матеріалі, не опрацьованому раніше.

Теоретичне значення. Результати дослідження сприятимуть поглибленню осмислення теоретико-методологічних засад поетонімології. Окремі положення роботи стануть внеском у стилістику української мови, в історію української літератури в аспекті розширення уявлення про ідіостиль сучасних романісток.

Практична цінність дослідження полягає в тому, що отримані результати можуть бути використані в курсах із лексикології, стилістики та культури мовлення, історії української літератури; у спецкурсах із поетонімології, творчості письменниць Люко Дашвар, Ірен Роздобудько, Галини Вдовиченко, Лариси Денисенко; в лексикографічній практиці для укладання словників власних назв творів, конкордансів; у науково-пошуковій роботі під час написання статей, курсових, магістерських робіт і дисертаційних досліджень.

Особистий внесок здобувача. Всі результати дослідження особливостей поетонімії сучасних українських жіночих романів отримано особисто здобувачем. Усі статті написано одноосібно.

Апробація роботи. Теоретичні положення та практичні результати дослідження обговорено на засіданнях кафедри української мови Донецького національного університету імені Василя Стуса (2015, 2016, 2017). Окремі аспекти роботи викладено в доповідях на шести конференціях, зокрема на трьох міжнародних: XVI Міжнародна ономастична конференція «Українська ономастика: минуле, сучасне, перспективи» (Одеса, 2015), II Міжнародна науково-практична Інтернет-конференція «Гуманітарний простір: досвід та перспективи» (Переяслав-Хмельницький, 2016), XVII Міжнародна ономастична конференція «Актуальні проблеми української та інослов'янської ономастики», присвячена 80-річчю від дня народження Д. Г. Бучка (Тернопіль, 2017), на одній всеукраїнській: V Всеукраїнська науково-практична конференція студентів та молодих науковців «Креативність як феномен людського буття в культурі» (Вінниця, 2017), а також на одній закордонній: X Європейська конференція з літератури, філології та мовознавства (Відень, 2016) та на одній конференції професорсько-викладацького складу Донецького національного університету імені Василя Стуса: Наукова конференція професорсько-викладацького складу, наукових працівників і здобувачів наукового ступеня за підсумками науково-дослідної роботи за період 2015–2016 рр. (Вінниця, 2017).

Публікації. Основні положення дисертації представлено у 8 наукових публікаціях, із них 5 статей у фахових наукових виданнях України (з яких 2 – у виданнях, що входять до міжнародних наукометричних баз даних), 1 – в закордонному науковому періодичному виданні, 2 – у збірниках матеріалів конференцій.

Структура та обсяг дослідження. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаної літератури (347 позицій, із них 36 – іноземними мовами), списку цитованих літературних джерел (15 позицій), семи додатків. Загальний обсяг роботи становить 260 сторінок, основний текст викладено на 213 сторінках друкованого тексту.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** подано загальну характеристику роботи: обґрунтовано актуальність обраної теми, сформульовано мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, з'ясовано методи дослідження, висвітлено його наукову новизну, теоретичне та практичне значення, схарактеризовано ступінь апробації результатів дисертації, визначено структуру й обсяг роботи.

У першому розділі **«Теоретико-методологічні засади дослідження поетонімії»** схарактеризовано метамову поетонімології, встановлено специфіку значення та функціональне навантаження поетоніма як базової досліджуваної одиниці. Дисципліну, яка вивчає власні назви в художніх творах, дослідники-ономасти називають по-різному. В роботі використано термін Донецької ономастичної школи **поетонімологія** як такий, що відображає специфіку функціонування оніма у процесі художнього мовлення. Базовою одиницею метамови поетонімології визначено **поетонім**. Розмежування онімних полів, секторів і дрібніших структурних одиниць онімного простору допомагає усвідомленню онімії як цілісної, багатогранної системи з внутрішніми ієрархічними взаємозв'язками й взаємовідношеннями. Номінацію поетонімних одиниць ґрунтовано на класифікації, розробленій М. М. Торчинським.

У процесі аналізування специфіки поетоніма розглянуто характерні ознаки функціонування цього різновиду власних назв, виділені Ю. О. Карпенком: вторинність літературної ономастики стосовно реальної; причинна зумовленість літературної ономастики, на відміну від реальної, строго детермінованої історично; превалювання у літературній ономастиці стилістичної функції власних назв, на відміну від диференційної у реальній; належність літературної ономастики до мовлення, на відміну від загальнонародної, яка належить мові; наявність у художньому творі заголовка як особливого типу власної назви. Поетонім – багатофункціональна одиниця художнього мовлення, у зв'язку з чим дослідники виділяють різні його функції: номінативну (диференційну, ідентифікаційну, називну), дейктичну (вказівну), імплікаційну (підтекстову), характеристичну, стилістичну (ідіостилістичну), текстотвірну, емотивну, емоційно-експресивну, культурно-історичну, прагматичну, ідеологічну, естетичну, символічну, структурно-композиційну. Більшість ономастів визначає стилістичну головною функцією поетонімів у художніх творах.

Сучасну українську жіночу прозу дослідники позиціонують як знакове явище культурного життя країни (розвідки В. П. Агеєвої, Т. І. Гундорової, Р. Є. Жаркової, Н. В. Зборовської, Ю. Р. Кушнерюк, С. Д. Павличко, Г.-П. М. Рижкової, Л. В. Таран, Г. А. Улюри, С. О. Філоненко, Р. Б. Харчук, Л. І. Шутової тощо). Твори, написані жінками, посідають окреме місце в сучасній українській літературі та вирізняються не лише увагою до жінки та її проблем або суто жіночим поглядом на світ і важливі проблеми сучасності – їм притаманний особливий стиль мислення й письма, манера мовлення. Літературознавці відносять досліджувані в роботі художні твори до сучасної української межової масової літератури. Популярна белетристика на рівні з елітарною літературою є частиною загальної культури, й тому заслуговує на вивчення як у літературно-критичному, так і в лінгвістичному, зокрема в поетонімологічному аспекті.

У другому розділі «**Вітопоетонімія романів українських письменниць початку XXI століття**» обґрунтовано значущість антропоетонімії для сучасних українських жінок-прозаїків, проаналізовано структурно-семантичні та функціонально-стилістичні параметри антропоетонімів, схарактеризовано функціонування зоопоедонімів у досліджуваних творах.

Антропоетонім є відлунням людського імені в канві художнього тексту, специфічною літературною акциденцією. Він поєднує в собі культурну традицію та самосвідомість людини, а отже його підбір або вдавання до індивідуально-авторського назвотворення постає непростим ментально-креативним процесом.

Зафіксовано такі універсальні ознаки значущості антропоетонімії для авторок досліджуваних романів: 1) частотність уживання назв підгруп антропоетонімів у текстах (**ім'я, ім'я по батькові, прізвище, прізвисько**, трапляється скальковане **фамілія** («Мати все»)); 2) акцентування уваги на походженні імені (*Мануйло... Дуже розповсюджене колись українське ім'я* («Село не люди»); *Шайда... її ім'я в перекладі з перської означає «кохана»* («Мати все»)), його поширеності (...*сина зватимуть Кузьмою, а доньку – Софією... Лише жіноче ім'я за цей час зробилося дуже популярним, а чоловіче залишилося поза модою і часом* («Пів'яблука»); ...*як мені представитися. – Лесь. Дуже поширене ім'я* («Кавовий присмак кориці»)), також на параметрах традиційності (...*Аркадій? Типове російське ім'я... справжнє академічне російське ім'я* («Кавовий присмак кориці»); *А її мати – циганка. І звати її хрестоматійно – Рада* («Сарабанда банди Сари»)), асоціативності звучання (*приходив Ілля Расветович... знайомих з таким билинним ім'ям у мене не було* («Сарабанда банди Сари»)), пасування імені персонажеві (*Поль... виявився покидьком і наволоччю... Йому надзвичайно пасувало французьке ім'я* («Кавовий присмак кориці»)) тощо; 3) важливість документальних записів іменувань для персонажів (*Вона – Ніка... «Вероніка» буде за паспортом* («Якби»); *Я мав два імені від народження... У паспорт внесли одне* («Бора»); ...*коли отримували паспорти, то Ен Лютнева записала себе як Енлюта, а я стала Енсернією* («Сарабанда банди Сари»)); 4) приділення особливої уваги ситуації називання новонародженого (*Ми тут над іменами саме мучаємося!.. – Дуся і Люся!.. – Рита і Віта... заради нього мучилися, імена вигадували* («Молоко з кров'ю»); *Назвали дитину Сонькою – це ім'я витягнули з пам'яті, як дорогу реліквію з шухляди* («Пів'яблука»); ...*назвала свого сина Ілларіоном. Підступний вчинок щодо хлопця* («Сарабанда банди Сари»)); 5) часте торкання аспектів краси імені (– *Ларочкою* назвали?.. – *Ларисою, – Тетянка їй гордо. – Й ім'я гарне* («Молоко з кров'ю»); *Її звати Майя... Майя Вронська. Гарне ім'я* («Кавовий присмак кориці»)). Милозвучність імен підкреслюється авторками римуванням із ними інших слів (*Гарнюня Галюня; У мене виходять вірші. Римування: Майї вдома немає; Мила Міла; Світлана з Мілану*).

Водночас спостережено й специфічні ознаки важливості називання персонажів для авторок: 1) чуттєві асоціації, пов'язані з іменем: *Христина Бора... – повторює він за нею так, ніби пробує її ім'я на смак* («Бора»); ...*старенька прочитала прізвище лікаря, ворушачи губами, ніби куштувала його на смак* («Якби»); 2) сприйняття імені як категорії магічного: *Його теж звали Геннадій... Чому її знову заносило на чоловіка з таким самим ім'ям?.. Можливо, так на неї діяло ім'я?.. Може, і справді існує магія цифр та імен?* («Пів'яблука»); 3) звертання уваги на

написання імені: *Хіба це не ім'я?.. – Так, ім'я – Меджнун, а слово «божєвільний» пишеться через «а» – «маджнун»* («Я знаю, що ти знаєш, що я знаю»); 4) використання потенційних імен: *Я б нарекла її – Сюзеттою. Або Сусанною. Хоча ім'я Валентина їй чудово пасує*; 5) вигадування заміниці особового імені (*псевдо-Жермен*); 6) уживання численних імен, які «живуть своїм життям», не називаючи персонажів, водночас постаючи засобом створення художньої образності (*Рая, Ада; Едем, Гелл; Ана, Марґіт*); 7) перекичування персонажем іншомовного імені на свій лад: *Її звать Юн. Усі кличуть її Юною чи Джуною, а моя мати зве її Юлька*; 8) уведення в текст переліків імен: а) жартівливий перелік чеських чоловічих імен під час телефонної розмови: *...ви знаєте Міхала?.. Звісно. Ще я знаю Марека, Янека та Мілоша... двох Чеславів, а також трьох Петриків*; б) перебирання героїнею можливих жіночих імен на певну літеру з метою вирахувати носія імені: *«М» – Марія, Марина, Мілена?; Ну то що, Марино, Маріє, Миросою, чи ти готова спілкуватися зі мною?;* в) перелік імен, які беруть собі аферистки зі світу езотерики: *Інеса (Марта, Клеопатра)* («Кавовий присмак кориці»); г) перелік імен у зв'язку зі спробою авторки пояснити власне розуміння природи жіночих відповідників чоловічим іменам: *...цілком ймовірно, що через чоловічий егоїзм з'явилися такі імена як Євгенія, Валерія, Валентина, Вікторія, Олександра, Слава, Іванна, Богдана... І це далеко не повний перелік!;* г) кумедний перелік плюральних форм демінутивів: *...мамам друзів ми пробачаємо багато чого. Зокрема, цих жахливих павликів, фійків, катюсіків, олегуньків, колясіків, лориків, світульків, дрюсіків, нюсіків... Персонажі машино-папушкового світу («Сарабанда банди Сари»)* й т. ін. Часте уживання дієслів **називати, звати, звертатися, нарікати, кликати** додатково доводить надання авторками великого значення називанню персонажів.

У досліджуваних романах зафіксовано різні за структурою антропоетоніми (916 одиниць у 18043 слововживаннях), які поділено на одно- (684 (16896)), дво- (200 (1071)) й трислівні (32 (76)).

Особові імена як основна підгрупа однослівних антропоетонімів (543 одиниці у 14431 слововживанні) є основою поетонімії кожного з романів. Характерною особливістю антропоетонімії романів Люко Дашвар «Село не люди» та «Молоко з кров'ю» є конвергентність: протагоністки названі літературно-художніми іменами-символами (*Катерина, Марія*), а другорядні персонажі мають як традиційні для української літератури імена, так само повторювані у найширшому контексті творів доби українського класичного письменства, що дозволяє нам провести відповідні паралелі (*Дарина, Килина, Орися, Парася*), так і ті, які не обросли аналогіями з інших творів української літератури (*Жанна, Лариса, Раїса, Руслана, Тамара, Тетяна* тощо). Антропоетонімія роману «Мати все» слугує авторці провідним інструментом розкриття усієї складності й неоднозначності характерів персонажів. На відміну від попередніх романів, у яких письменниця, обираючи імена для персонажів, задовольнялася здебільшого загальноживаними, у творі «Мати все» спостерігаємо розширення антропоетонімного арсеналу внаслідок використання незвичних для реального українського антропонімікону імен. Обране рідкісне ім'я *Іветта* слугує засобом більшої достовірності передачі нордичного характеру центрального персонажа. Вибір антропоетоніма зумовлюється характером, зовнішністю, віком, соціальним станом персонажа, а також авторськими

уподобаннями, стилем, образною системою твору. Вдаючись до індивідуально-авторського назвотворення, Люко Дашвар утворює численні антропоетоніми (*Іветта – Ризотта, Ризетта; Іветта Андріївна – Ризотта Андріївна, Ризотта Іветтівна, Ризетта Іветтівна*) з метою показати, що ім'я *Іветта* є таким самим екзотичним, як італійська страва, назва якої також містить подвоєний *t*. Свідченням надання авторкою великого значення добору імен для героїв є їхня оригінальність, маловживаність (*Едуард, Лідія, Марк, Марта, Неля, Олесь, Платон, Раїса, Соломія, Тимур, Яків, Ян*), іноді – вишуканість звучання (*Ангеліна, Зоряна*). Навіть якщо персонаж наділений загальноновживаним іменем, для нього підібрано незаявлене квалітативне ім'я (*Ганнуся, Котька, Лялечка, Натка, Нінуха*). Письменниця феєрично продемонструвала динаміку взаємин тещі й зятя, перебираючи варіантами його називання – від апелятива до зменшено-пестливого *Стасик* і повного офіційного імені *Станіслав* та, врешті-решт, нейтральної за забарвленням гіпокористики *Стас*, якою називають уже «свою» людину: « – Ого! Та ти підвищення в Іветти заслужив, – зашепотіла Ангеліна... – Як був ти **«молодим чоловіком»** – ненавиділа. Як **«Стасиком»** і **«Станіславом»** став – простила. А як **«Стасом»** – полюбила».

Теми творів Ірен Роздобудько, обраних для вивчення в поетонімічному аспекті, визначають вибір авторкою імен, що влучно характеризують героїв, виокремлюючи в них провідні риси характеру, алузуючи до особливостей їхньої поведінки та мислення. В романі «Якби» етимологічне значення імені постає виразником інформаційно-стилістичного смислу (*Аделіна, Вероніка, Іван, Мирослав*). Для конструювання й розкриття образів авторка оперує варіантами імен як яскравими стилістемами, послуговуючись достатньою їх кількістю й уживаючи їх залежно від контексту, від власного ставлення до персонажа або ж від того, хто саме називає його тим чи тим варіантом імені: *Вероніка, Віра, Вірка, Вірочка, Ніка; Вадик, Вадька; Іван, Іванко; Ліля, Ліл; Мирослав, Мирось, Миросик; Олег, Олежик, Олежка; Тамара, Томочка; Ярослав, Ярик*. Особливістю антропоетонімії другого з досліджуваних творів Ірен Роздобудько – роману в новелах «Я знаю, що ти знаєш, що я знаю» – є введення імен персонажів до складу заголовків розділів, завдяки чому такі заголовки набувають змістовності, інформаційно- та оцінно-стилістичної значущості. У цьому творі, де кожен персонаж має свою історію, подану в окремій новелі, імена є першою частиною заголовків цих новел, а другою – емні характеризувальні сполуки слів, що відбивають важливий аспект життя персонажа: *Тетяна. «Лілі Марлен», Оксана. «Гуцулка Ксеня», Віра. Вершки з полуницею, Соня. Ящик під рядниною, Марина. Вікно в світ, Саня. Гольфи Лаури, Максим. Коридорний, Юстина. Лист*. У романі спостерігаємо насиченість іншомовними іменами, що відповідає еміграційній тематиці (*Альфред, Гаррі, Діттер, Еріх, Лаура, Ленні, Лілі, Лія, Лора, Марлен, Марго, Матильда, Меджнун, Моніка, Отто, Пауль, Петра, Ріхард, Робі, Хуліо*), а також тяжіння авторки до усичення імен (найменування персонажа-українця *Макс (Максим)* за зразком називання персонажів-іноземців *Віл (Вільгельм), Сем (Семюел)*).

Аналізуючи антропоетонімію творів Ірен Роздобудько та Галини Вдовиченко, спостерігаємо тенденцію відходу від уживання традиційних для творів нової української літератури імен і широке використання іншомовних. Героїні роману

«Пів'яблука», чотири подруги-львів'янки, мають багато спільного: вони – сформовані особистості, захоплені роботою, модою, автентикою. Водночас через пріоритети в спілкуванні між собою героїні розділені в цій четвірці «два на два», що відображено й у їхніх іменах: двом із них авторка дала схожі за етимологічним значенням імена (*Галина* (у перекладі з грецької: *galēnē* – «спокій, тиша; штиль на морі, тиха погода») – *Ірина* (у перекладі з грецької: *eirēnē* – «мир, спокій»)), а у двох інших імена є запозиченими, західноєвропейськими за походженням (*Магда* (польське, німецьке *Magda*) – *Луїза* (французьке *Louise*, німецьке *Luise*)). Для підкреслення сильного зв'язку між подругами письменницею обрано однакові імена для їхніх родичів і знайомих: у двох подруг, Ірини та Магди, доньок звуть *Соньками*; Магдин чоловік, Луїзин коханець та Іринин знайомий – *Ігорі*. В романі «Бора», протагоністка якого збрала під одним дахом різних людей, яким не вистачало теплого домашнього спілкування, переконливому виписуванню образів сприяє оригінальний добір Галиною Вдовиченко антропонімів, що підтверджує думку Ю. О. Карпенка, – іноді ім'я може сказати більше, ніж задумав письменник. Завдяки наділенню персонажів подібними між собою за етимологічним значенням, пов'язаним із релігією й міфологією, іменами *Христина*, *Божена*, *Іван*, *Лідія*, *Гордій*, три з яких є теофорними (такими, що містять морфему зі значенням *бог*, *божество*), авторка інтуїтивно наштовхує читача на думку, що героїв звели разом вищі сили.

Романи Лариси Денисенко «модернові», її творче кредо – «довіряти іншим, вірити собі та вчитися жити своїм життям». Усі герої роману «Кавовий присмак кориці» живуть своїм життям, а зарозумілу протагоністку взагалі не цікавить стороння думка; вона сама дивна, й ім'я їй дано оригінальне (*Аліса*). Авторка сама проводить паралель із іменем персонажа, порівнюючи протагоністку з Алісою із дивовижної країни. Героїня ще й представляється незвичайними іменами (*Телісфор*, *Теодозій*). Головний чоловічий персонаж твору Олесь виявляється захисником нетрадиційної пари згідно з етимологічним значенням свого імені «мужній оборонець; захисник людей» (ім'я *Олесь* є скороченим варіантом імені *Олександр*, який під впливом літературних найменувань *Олесь Гончар*, *Олесь Донченко* та ін. фіксується як документальне ім'я). Три з чотирьох імен учасників любовного чотирикутника співзвучні: *Аліса* – *Олесь* – *Олег*. І лише одне ім'я – *Мітя* – вибивається з ряду, проте авторка несподівано об'єднує імена коханців Олега та Міті шляхом уживання імені та прізвища Олегового улюбленого барда: «**«Олег Мітяєв»**... **«Мітя Олегов»**. Навмисне такого годі вигадати. **«Чий же, чий ти, батьку Олеже?»**... **«Олег – Мітяєв»**». У творі трапляється вживання незафіксованого у словнику, придуманого авторкою гіпокористичного імені (*Я її називаю Іла з наголосом на літеру «а»*); гра з іменем шляхом уживання омофонів *Олесь* і *О, Лесь* (...вона... починала... викрикувати чи то моє повне ім'я **«Олесь»**, чи то пристрасне **«О, Лесь»**). Подружжя Іван та Яна, маючи імена з позитивним етимологічним значенням, відповідно володіє позитивними людськими якостями. Гармонію між персонажами доводить факт утворення імені дружини від іншої форми імені чоловіка. У випадках контрастування етимологічного значення імен із характерами персонажів мають місце інші особливості іменування, наприклад, схожість імен за позитивною семантикою, як у випадку називання пари Андрія та

Євгенії («мужній, хоробрий» та «шляхетна, благородна»). В «Сарабанді банди Сари» звертається увага на структуру імені: ім'я *Сара* дано героїні за першими складами імен, якими її хотіли назвати батьки (*Саша, Радмила*); в імені *Інна* наголошується на подвоєнні *н*, чим пояснюється твердість характеру персонажа, а також приділяється увага особливості написання імені по батькові (*Аврамович*). Лариса Денисенко широко реалізує свої ономасторчі можливості, утворюючи від імені *Інна* різні частини мови для підкреслення нав'язування колишньою дружиною своєї волі протагоністові (*...то мені здавалося, що моє післяшкільне життя було без-Інкове; У нього була спеціальна манера «під-Інничати»*). Авторка утворює прикметник шляхом поєднання імені та прізвища іншої героїні, яка теж зіграла певну роль у житті головного героя (*Ти думаєш, вона марить... твоїм ім'ям все своє наталкособківське життя?*).

Серед однослівних найменувань персонажів другою за обсягом після імен підгрупою антропоетонімів у романах є **прізвища** (86 одиниць у 1512 слововживаннях). Вони вживаються у таких випадках: 1) називання однокласників, однокурсників, колег, товаришів, сусідів тощо («*Бігав на перерві за Сошенком!*»; *...поїхала у Бровари, де у міській лікарні працював її однокурсник Коцюба*); 2) характеристика персонажів за родом діяльності (*господарство шанівського магната Залусківського; студент Крупка; професор Rogovцев; Гаврилова, рекламний агент*); 3) представлення персонажем самого себе (– *Кандидат історичних наук Крупка біля апарату, – вагомо так*); 4) офіційне звертання й називання: а) з апелятивами *пан, містер* (*пане Крупка, пане Ширман, пан Вронський, пане Шанталю, містер Рід*); б) з додаванням слів *гер і фрау*, зумовленим сюжетом роману (*гер Брюгге, гер Краузе, гер Марієнгаузер, фрау Мерх, фрау Шульце*); 5) демонстрування гордості персонажа за свій рід (– *Бо я остання справжня Вербицька, і все, що тут є... Тільки моє; – Ви дуже шляхетна людина, Лідочко, – похитав головою Поспелов. – Я Вербицька, – сказала професорська донька*); 6) вдавання авторкою до мовної гри з прізвищем героя для передачі його душевного стану (*Присів на капот, закурих... – Доскакався... Скакун!*) і т. ін.

Підгрупа антропоетонімів **імена по батькові** представлена в романах у невеликій кількості (17 одиниць у 52 слововживаннях). Уживання авторками імен по батькові показує: 1) узагальнений образ селянина (*Не буде на землі Мануїловичів, буде дике поле, а в дикого поля нема історії. Тільки географія*); 2) симпатію, доброзичливе ставлення до персонажа похилого віку (*Сусіди посміялися та взялися допомагати Петровичу хряка шукати*); 3) звичність називання немолодих жінок різних типів характеру (– *У мене товар класу люкс, – із почуттям власної гідності повідомила Кузьмівна; ...Петрівна – тітка, яка завжди залишалася спокійною, ніколи не кричала на вихованців*) тощо.

Крім основних підгруп антропоетонімів, не менш важливе значення мають **прізвиська** як одиниці пропріальної лексики, що своєю промовистістю яскраво відображають сутність денотата. В досліджуваних романах трапляються одно- (32 одиниці у 738 слововживаннях), дво- (18 (45)) та трислівні (2 (3)) прізвиська. Дослідницьку увагу привертає той факт, що їхнє творення (*Гестапо, Піддупник, Сарабандист, Нахал Нахалич, Кант Сократич Ніцше*) не передбачає меж

ономатворчості авторок, на відміну від добору інших антропоетонімів, більше підпорядкованого певним канонам.

Для найменування сільських жінок, переважно похилого та середнього віку, Люко Дашвар використовує **андропоетоніми** (6 одиниць у 163 слововживаннях). Ця підгрупа однослівних антропоетонімів представлена у романах «Село не люди» (1 одиниця (138 слововживань): *Ничипориха* (138)) та «Молоко з кров'ю» (4 одиниці (22 слововживання): *Барбулиха* (1), *Барбулячка* (3), *Нечаїха* (9), *Чудиха* (9)), що характерно для теми села, й у романі «Мати все» – в епізоді перебування головного героя в селі (1 одиниця (3 слововживання): *Климчукова* (3)). Андропоетоніми для номінації жінок у літах, як правило, вживаються разом із апелятивами *баба* чи *стара* (*баба Нечаїха*; *стара Чудиха*). У вуста дівчини, яка вийшла заміж і цікавиться, як її в новому статусі називатимуть односельці, авторка вкладає відразу два андропоетоніми, похідні від одного прізвища *Барбуляк* (*А як мене тепер зватимуть – Барбулячкою чи Барбулихою?*). Авторці настільки імпонують андропоетоніми, що вона іменує одним із них маленьку дівчинку на підтвердження її особливої прихильності до батька (*Барбулячка мала!*).

Двослівні найменування персонажів у досліджуваних романах утворено за такими антропоформулами: «ім'я + ім'я по батькові» / «ім'я + заміник імені по батькові» (71 одиниця у 624 слововживаннях): *Степан Леопольдович*, *Тарас Петрович*, *Аделіна Паулівна*, *Віра Власівна*, *Геннадій Левкович*, *Христина Богданівна*, *Конрад Карлович*, *Мозес Лазаревич*, *Мукалтин Мікаелович* та ін. / *Олексій батькович*; «ім'я + прізвище» / «прізвище + ім'я» (83 (274)): *Богдан Крупка*, *Зоряна Шошак*, *Лідія Вербицька*, *Ваня Бугай*, *Котька Кучер*, *Лора Брандмауєр*, *Альфред Шульце*, *Магда Курич*, *Христина Бора*, *Майя Вронська*, *Генка Майстренко*, *П'єр Франж'є*, *Сара Полонська*, *Павло Дудник* та ін. / *Котовцева Ленка*, *Собко Наталка*, *Дудник Павло*; «ім'я + прикладка» / «прикладка + ім'я» (23 (42)): *Тамарка-кіоскерка*, *Маруся-цяця*, *Костя-баяніст*, *Лідуся-бідася*, *Петро-брехло*, *Сонька-чомучка*, *Віктор-старший*, *Мілік-миротворець* та ін. / *бешкетник-Гаррі*; «ім'я + прізвисько» (1 (3)): *Серьога Ровер*; «ім'я + андропоетонім» (2 (2)): *Лариска Барбулячка*, *Ларка Барбулячка*; «прізвище + прикладка» (2 (81)): *Крупка-молодий*, *Барбуляк-каліка*. Трислівні найменування побудовано за антропоформулами «ім'я + ім'я по батькові + прізвище» / «прізвище + ім'я + ім'я по батькові» (25 одиниць у 66 слововживаннях): *Матвій Іванович Старостенко*, *Іветта Андріївна Вербицька*, *Вероніка Вадимівна Івченко*, *Іван Олександрович Вільде*, *Геннадій Станіславович Полонський* та ін. / *Барбуляк Степан Григорович*, *Поперек Микола Миколайович*, *Вербицька Лідія Петрівна*, *Гай Віктор Іванович*; «ім'я + ім'я + прізвище» (3 (5)): *Соломон і Софія Ширмани*, *Тася й Богдан Крупки*, *Ян і Ярик Козелецькі*; «ім'я + ім'я по батькові + прикладка» (1 (1)): *Валентин Юрійович-віолончель*; «двослівна прикладка + прізвище» (1 (1)): *Дід Мороз-Поспелов*. Вибір найменування персонажа за певною антропоформулою детерміновано описуваною ситуацією твору. Зокрема, щодо антропоформули «ім'я + ім'я по батькові», в іменуванні персонажів-вчителок із романів простежуємо певний розвиток, який демонструє різноманітність образів героїнь: від типової вчительки з найменуванням, що практично стало загальною назвою для людини цієї професії (*Марія Іванівна* з «Села не люди» Люко Дашвар), до вчительки, яку не люблять підопічні й видозмінюють її ім'я по батькові

(Світлана Гнатівна / Світлана Гівнатіївна з «Я знаю, що ти знаєш, що я знаю» Ірен Роздобудько), й, нарешті, дивакуватої жіночки, яку наділено вигаданим нею самою іменем, через незрозумілість якого для інших протагоніст не виправдано називає її *Гарпією* (Енсерпнія Сергіївна / *Гарпія Сергіївна* з «Сарабанди банди Сари» Лариси Денисенко). Завдяки вдалому використанню двослівних найменувань, утворених за антропоформулою «ім'я + прикладка», в романі «Бора» в одній фразі вміщено опис усього життя чоловіка, який тричі змінився до невпізнання з одночасною зміною імені: «*Був Володимир-технар – став Гордій-музикант, а тоді Володимир-рекламіст, а тепер Гордій-дереворіз*».

Серед зоопоедонімів досліджуваних текстів спостережено 62 одиниці 6 груп (380 слововживань): кінопоедоніми (40 (300)) – клички собак, фелопоедоніми (10 (62)) – клички кішок, гіппопоедоніми (3 (5)) – клички коней, поркопоедонім (1 (2)) – кличка свині, інсектопоедоніми (6 (9)) – власні назви комах, інші зоопоедоніми (2 (2)) – найменування п'явки. Базуючись на класифікації Я. М. Шебештян, основну частину описуваних зоопоедонімів кваліфікуємо як мотивовані апелятивами (точніше кажучи, ознаками, якими позначені ці апелятиви), решту – як ґрунтовані на антропонімах. Мотиваційний стимул іменування тварини може бути визначений мірою запланованої автором участі імені зооперсонажа у творенні його образу. Ця закономірність успішно працює в досліджуваних романах: шанованому домашньому улюбленцеві дають найменування, базоване на реальному особовому імені (*Микитка, Ланселот, Каріна, Клеопатра, Чарлі, Єремій, Іннокентій*) або на іншомовному слові (*Лакі, Батерфляй*), а тварина-друг, вірний помічник, «не образиться» на простішу кличку, зумовлену зовнішніми та внутрішніми характеристиками (*Рудий, Чубчик, Чудний, Дизель, Димка, Маркіза*). Улюблених тваринок називають варіантами кличок (*Ланселот – Ланс; Батерфляй – Террі, Террік; Каріна – Каріша; Клеопатра – Кльопочка; Цунамі – Цуна, Цуні-Муні; Єремій – Єрьома*). Іноді найменування тварини є засобом відтворення дійсної картини світу, де тварина виявляє свою справжню зоологічну сутність. Зокрема, в зоопоедонімі для найменування п'явки обіграється присмоктування (*П'явку звали «Kiss», такий собі англійський Поцілунок... Вкинеш йому м'яса, тільки – цмок, і нема кусня*). На тлі загальної обізнаності у письменниць виходить вправно скористатися залученням лексем із різних сфер життя, утворивши на їх основі зоопоедоніми, що відповідають сутності зооперсонажів (*базука – Вазука, Чуні-Муні – Цуні-Муні*).

У третьому розділі дисертації «**Функціонування топо-, прагма- й ідеопоетонімів у романах українських письменниць початку ХХІ століття**» схарактеризовано стилістичну роль топопоетонімів у образотворенні й текстотворенні, визначено місце прагма- та ідеопоетонімів у сучасних жіночих романах.

Із-поміж топопоетонімів аналізованих творів зафіксовано 276 одиниць 20 груп (1139 слововживань), найуживанішими з яких є такі: астіопоедоніми (95 (344)) – назви помешкань міського типу; комопоетоніми (14 (326)) – назви помешкань сільського типу; суверенопоетоніми (55 (186)) – назви незалежних держав; годопоетоніми (20 (58)) – назви лінійних денотатів, зокрема проспекту, вулиці, лінії, провулка, бульвару, набережної; кварталопоедоніми (11 (49)) – назви окремих

мікрорайонів, кварталів та інших частин міста; континентопоетоніми (4 (41)) – назви материків і частин світу; регіонопоетоніми (21 (34)) – назви природних районів, певних територіальних одиниць, що вирізняються з-поміж інших таких самих одиниць специфічними рисами; районопоетоніми (16 (27)) – назви адміністративних частин країни.

В усіх досліджуваних романах топопоетоніми постають важливим засобом творення образів персонажів, що реалізовано в таких виявах: 1) інформування про минуле або теперішнє місцезнаходження персонажів, їхнє переміщення (до *Києва перебралися; від'їжджала до рідного Львова; живе під Уманню; працюють у Румунії; повернулися з Кувейту*); 2) повідомлення про наміри персонажів щодо зміни свого місця перебування, маршрути переміщення (*Поночі краще до Шанівки дійти; Поїзд на Ужгород за сорок хвилин; Завтра ідемо на Шацькі озера*); 3) висвітлення фактів біографії персонажів (на *Поліссі народилася; вступив до університету Каліфорнії у Лонг-Біч*); 4) участь в описі історії життя героїв та їхніх родин (*морозного січневого дня дев'яносто другого року німець повернувся у Рокитне*); 5) характеризування персонажа (наприклад, у романі «Село не люди» – демонстрування нещирості, нарочитого пафосу, псевдоукраїнськості (*...такими бідолашними та пригнобленими здалися професору ті цуценята... – Как моя Україна! – патетично вигукнув професор, коли припер додому рудувате собача; ...професор проводив паралелі між цуценячою долею та долею занедбаної України*); у романі «Пів'яблука» – показування мобільності, енергійності, заповзятливості героїнь через називання місць поїздок, пов'язаних із їхньою трудовою та творчою діяльністю (*Галя була у відрядженні у Києві, а Луїза – на зйомках у замку в Підгірцях. Ще через тиждень Ірина мусила саме у середу їхати на Волинь, щоб вибирати на фабриці тканини під замовлення*)); 6) сприяння передачі атмосфери певного місця, суголосної з внутрішнім станом персонажа (*Зупинилися, обійнялися – нема Рокитного, наче на небо потрапили; На дванадцяті добігти з Подолу до Майдану і там... кричати: «З Новим роком! Ура-а!»... і відчувати себе маленькою щасливою дитиною у вихорі загального щастя*) тощо.

Конструюючи часопростір твору, топопоетоніми відіграють сюжетотвірну роль, а саме: 1) слугують маркерами минулого й сьогодення (*...народ їздив хіба що до Болгарії по профспілкових путівках, які дозовано видавали «передовикам виробництва»; ...чи немає повідомлень з Бельгії... подейкували, що там заробітки більші, ніж тут, у Німеччині*); 2) постають не просто географічними об'єктами, а персонажами творів: завдяки прийому метонімізації село оживає (*Шанівка задихнулася; Килимівка гула; Рокитне гуляло й догулювало; Рокитне спало, бо натрудилося; Рокитне запам'ятає*), місто набуває здатності викликати почуття (*Казкова Прага... Прага, що причаровує запахом волі; Москва почала втомлювати мене, хоча я люблю такі міста*), країна має вплив на настрій, самовідчуття персонажа (*Чехія надихала, а Німеччина пригнічує*); 3) розповідають про різноманітні місцеві традиції, правила (*...справжню грузинську чурчелу... як її роблять? Я колись у Тбілісі бачила; У Монако... дозволено грати у казино лише іноземцям... Уявляєш, як дбають про своїх?..*) тощо.

В роботі досліджено й особливості послуговування топопоетонімами, характерні для кожної авторки. Зокрема, в романах Люко Дашвар годо-, агоро- та

кварталопоетоніми доповнюють образ села і міста (*Життя тліє на єдиній кривенькій вулиці Імені Леніна: до неї з двох боків притулилися півтора десятка домів; ...поблизу **Контрактової** темрява світло з'їла; ...потім на **Петрівку**... уже склав список необхідних книг*). Широкий є спектр застосування топопоетонічних одиниць у романах Ірен Роздобудько й Галини Вдовиченко через те, що їхні персонажі живуть у великих містах, є розвиненішими в соціальному плані, мобільнішими, більш відкритими зовнішньому світові, ніж персонажі перших двох романів Люко Дашвар. У творах цих письменниць топопоетоніми реалізують свою сутність у ще більшій кількості виражень, здійснюючи тим самим творення образів і сюжету, зокрема розкривають мрії персонажів про місця, в яких вони перебувають у своїй уяві (*...уявляв, що лежу в каюті човна, що прямує до **Пуерто-Ріко**, і щасливо посміхався в стелю, наводячи жах на своїх співкамерників*); будучи співзвучними поетонімам інших розрядів, посилюють художній ефект, наприклад, незвичайності прізвища персонажа (*– Про острів **Бора-Бора** говорив. – Що за маячня? – **Бора** знов потягнулась до ворони*) або вигадливості персонажа під час придумування клички для тварини (*– Як його назвеш? – **Кіцмань**. По дорозі придумала. Моя бабуся з **Кіцмані**, це у Чернівецькій області. Гарне ім'я?*). Топопоетоніми в романах Лариси Денисенко залежно від контексту містять додаткові стилістичні нашарування. Зокрема, в «Сарабанді...» суверенопоетонімом *Сінгапур* повідомляє про місце народження персонажа та несе асоціативне навантаження, розкриваючи непрактичність героя, що живе начебто в іншій реальності (*...Місце народження – бананово-лимонний Сінгапур... А в нашому холодильнику – ніяких бананів, жодного лимона; А йому їх вистачало. Бо він жив в бананово-лимонному Сінгапурі, там дивне ставлення до грошей*). Континентопоетонімом *Африка* перебирає на себе характеристики протагоністки у сприйнятті закоханого в неї героя, для якого Африка є такою самою загадковою й далекою, як і Аліса, що дременула туди від його набридливого кохання (*...чи думає вона про мене, що робить і з ким зустрічається, і яка вона є, загадкова Африка; ...якнайкраще представши державу в далекій Африці*). Залучаючи до тексту астіопоетоніми *Тернопіль* і *Бердичів*, Лариса Денисенко надає родзинку українським містам. Тернопіль у романі «Сарабанда банди Сарі» порівнюється з вигаданим містечком *Твін Пікс* із однойменного серіалу в зв'язку з таємничістю зникнення двох жінок із життя персонажа (*Єва поїхала до мами в Тернопіль і досі не поверталася; ...закохався в Мар'яну... яка наступного дня відбула в Тернопіль у відрядження і дотепер не повернулася... Тернопіль – це як Твін Пікс*). Бердичів, на думку авторки, варто «перезавантажити» («Міліонер з *Бердичева* має намір створити власну політичну партію»... «Краще б він створив новий *Бердичів*...»).

Серед прагмапоетонімів (власних назв об'єктів матеріальної сфери в художніх творах) зафіксовано 217 одиниць 37 груп (438 слововживань): еклезіопоетоніми, магазинопоедоніми, театропоетоніми, ресторанопоетоніми, спиртопоетоніми, десертпоетоніми, машинопоедоніми, парфумопоетоніми та ін. Із-поміж ідеопоетонімів (найменувань об'єктів духовної сфери в художніх творах) зафіксовано 172 одиниці 39 груп (338 слововживань): піктопоетоніми, мелосопоетоніми, кінофільмопоетоніми, прозопоетоніми, журналопоетоніми, інтернетопоетоніми, геортопоетоніми, люсіпоетоніми тощо.

У великій кількості в романах представлено гастро- (50 одиниць у 83 слововживаннях) й ангастропоетоніми (80 (225)), серед яких найуживанішими є спиртопоетоніми (30 (48)): *«Столична»*, *«Менует»*, *«Мутон Ротшильд»*, *«Піно Гріджо»*, *«Монтеполі»*, *«Медова з перцем»*, *«Оболонь. Екстра»*, *Кьянти*, *Rulandske modre rose* та ін. Тексти романів *«Мати все»*, *«Пів'яблука»*, *«Кавовий присмак кориці»*, *«Сарабанда банди Сари»* загалом містять значну кількість назв елітних напоїв, на відміну, наприклад, від *«Села не люди»*, де вживаються тільки назви горілки. Іманентною ознакою жіночих романів є вживання десертпоетонімів (11 одиниць у 23 слововживаннях): *«Вечірній Київ»*, *«Наполеон»*, *«наполеони»*, *«Червоний мак»*, *«M&M's»*, *«Мілка»* тощо. В романі про кохання довжиною у життя (*«Молоко з кров'ю»* Люко Дашвар) підтвердженням прихильності чоловіка до жінки постає частотність десертпоетоніма *«Кара-Кум»* (10 слововживань).

Однією з найпоширеніших груп прагмапоетонімів у творах є машинопоетоніми (38 одиниць у 145 слововживаннях), яких найбільше (12 (19)) використано в романі про *«подорож»* у часі (*«Якби»* Ірен Роздобудько), де вони слугують маркерами 1980 та 2010 років, даючи змогу читачеві порівняти, чим користувалися люди у побуті тоді й у наші дні, та врешті-решт підвести читача до думки про неможливість замінити внутрішній душевний комфорт зовнішнім побутовим. Із легкістю зануритися у 80-ті допомагає наявність машинопоетонімів, зокрема найменувань автомобілів, предметів побутової техніки та електроніки: *старий зелений «Запорожець» на трьох колесах*, *новенькі сині «Жигулі»*, *холодильник «Дніпро»*, *магнітофон «Весна»*, *громіздкий програвач «Каравела»*, *прибалтійський телевізор «Шляліс»*.

У більшості романів трапляються парфумопоетоніми (11 одиниць у 15 слововживаннях): *«Шалімар»*, *«Шанель № 5»*, *«Дзінтарс»* та ін. У романі Галини Вдовиченко *«Пів'яблука»* вжито парфумопоетонім із уміщеною в назві лексемою *жінка*, що алузує до гендерної проблематики твору (*Приснула перед собою парфумами «Provocative Woman», ступила у цю хмарку... і вийшла на вулицю»*).

У романі Лариси Денисенко *«Кавовий присмак кориці»* ангастропоетоніми задіяно у філософських роздумах персонажів: *«Люди схожі на російську іграшку-сувенір «Матр'юшка»... Спочатку ти бачиш величезну «матр'юшку», ти знайомишся з людиною, вивчаєш її, з'являється інша «матр'юшка», потім ще одна, а там – ще одна, ще і ще, і тільки в самому кінці ви побачите справжню людину»*.

Широко використовувані авторками ідеопоетоніми відіграють важливу роль в образній структурі досліджуваних романів, постаючи достовірними показниками часопростору творів і засобами індивідуалізації персонажів. Найбільше цим вирізняються прозопоетоніми (23 одиниці у 35 слововживаннях): *«Червона Шапочка»*, *«Останнє кохання Йогана»*, *«Гравець»*, *«Аліса»*, *«Чарівник смарагдового міста»*, *«Чому в кита така горлянка?»* та ін.; мелосопоетоніми (21 (22)): *«Гандзя»*, *«Ой, на горі два дубки»*, *«Чорні брови. Карії очі...»*, *Carol Of The Bells*, *«Щедрик»*, *«Бессаме мучо»*, *«From Souvenirs to Souvenirs»* тощо; кінофільмопоетоніми (17 (18)): *«Красуня»*, *«Список Шиндлера»*, *«Ангел А»*, *«Інді»*, *«Кримінальне читиво»* та ін. Наявність інтернетопоетонімів (6 (51)) є ознакою сучасності в усіх романах (вони відсутні лише в романі Люко Дашвар *«Село не люди»*). З темою книги

протагоністки щодо припустимого зникнення на Землі Інтернету пов'язано найбільше використання інтернетопетонімів у романі Галини Вдовиченко «Бора» (*Інтернет, скайп, Фейсбук*). Уміння жінок перетворювати будні на свята, їхню здатність наповнювати життя радістю підкреслено частотним уживанням геортопетонімів у всіх студійованих романах (12 одиниць (70 слововживань)): *Новий рік, Різдво, Масляна, Восьме березня, Великдень* тощо.

ВИСНОВКИ

Аналіз структурно-семантичних і функціонально-стилістичних характеристик петонімії романів українських письменниць початку ХХІ століття дає змогу зробити такі висновки:

1. На позначення наукової дисципліни, що вивчає власні назви в художньому творі, використано термін Донецької ономастичної школи «петонімологія», який відображає специфіку функціонування оніма у процесі художнього мовлення. Дослідження ґрунтовано на понятті «петонім» як базовій одиниці метамови петонімології. Чітко позначити кожен з петонімних одиниць у процесі дослідження петонімії художніх творів дозволяє детальна класифікація М. М. Торчинського.

2. Специфіку функціонування власної назви в художній літературі зведено Ю. О. Карпенком до п'яти характерних ознак безвідносно до величезного розмаїття цього різновиду власних назв. Із огляду на багатofункціональність петоніма як одиниці художнього мовлення серед різних його функцій у літературному творі головною виокремлено стилістичну.

3. Методологією основою дисертації стали загальнонаукові та вузькоспеціальні, власне лінгвістичні методи – описовий метод, метод контекстуально-інтерпретаційного аналізу, лінгвостатистичний метод, метод етимологічного аналізу тощо, які дозволяють розкрити розмаїття петонімії романів сучасних українських письменниць, виявити варіативність пропріальних одиниць у художніх текстах, висвітлити мотиви вибору імен та індивідуально-авторського назвотворення, встановити частотність уживання власних назв, з'ясувати їхню допетонімну семантику.

4. Крім універсальних ознак, за якими визначено важливість антропопетонімії для письменниць, кожній авторці притаманні особливості вживання антропопетонімів у творах, як-от:

- звернення Люко Дашвар до символічних і традиційних імен української літератури («Село не люди», «Молоко з кров'ю»), обрання рідкісного імені для більшої достовірності передачі сутності героїні, надання демінутивам нехарактерної для них конотації («Мати все»);

- наділення Ірен Роздобудько героїв такими іменами, етимологічне значення яких збігається із сутністю персонажів і в яких читається алюзія до специфіки їхньої поведінки та мислення («Якби»), насичення тексту іншомовними іменами відповідно до еміграційної тематики роману («Я знаю, що ти знаєш, що я знаю»);

- об'єднання Галиною Вдовиченко імен протагоністок у пари за подібним етимологічним значенням, за походженням, умисний вибір однакових імен для персонажів із оточення головних героїнь для підкреслення сильного зв'язку між

ними («Пів'яблука»), надання переваги теофорним іменам для називання персонажів, які за щасливим збігом обставин опинилися під одним дахом («Бора»);

- послуговування Ларисою Денисенко іменами в різні способи, зокрема представлення незвичайними іменами, залучення вигаданих форм імені, застосування імен без називання персонажів («Кавовий присмак кориці»), звертання уваги на структуру імені – вибір імені за першими складами інших імен, наголошення на подвоєнні звука в імені, що пов'язується з особливостями характеру персонажа, утворення від імені різних частин мови («Сарабанда банди Сарі»).

5. Зоопоетоніми в досліджуваних творах, виконуючи функції ознайомлення читача з тваринами, окреслення зооперсонажів та беручи участь у творенні їхніх образів, є засобом художнього втілення авторської ідеї. На тлі загальної обізнаності у письменницьких виходить вправно скористатися залученням лексем із різних сфер життя, утворивши на їх основі зоопоетоніми, що відповідають сутності зооперсонажа.

6. Топопоетоніми у студійованих романах відіграють значну роль в образотворенні та є важливим засобом побудови сюжету, постаючи у різних виявах і реалізуючи різні функціонально-стилістичні можливості. Вони не лише вибудовують геопросторову домінанту тексту, але й є опосередкованим засобом характеризувати персонажів через додаткові стилістичні нашарування; іноді завдяки метонімізації самі постають персонажами романів.

7. Прагма- й ідеопоетоніми, вживані в романах, не тільки слугують знаками-репрезентантами об'єктивної картини часопростору творів, а й постають засобами індивідуалізації персонажів та, несучи значне інформативне й емотивне навантаження, поряд із поетонімами інших розрядів творять собою текст загалом.

Мовною інтуїцією письменниць, їхнім знанням мовної системи спричинена своєрідність послуговування у текстах поетонімами як важливими чинниками стильових та ідейно-художніх аспектів творів, розкриття сутності персонажів, творення сюжету. Завдяки вмільому використанню авторками поетонімів різних розрядів реалізується їхня здатність бути вагомим засобом інтерпретації авторської концепції й, як наслідок, адекватного декодування авторського світосприйняття.

Перспективним видається подальше дослідження поетонімії творів сучасних українських авторок-прозаїків, а також студіювання поетонімії літературно-художніх текстів інших періодів розвитку української літератури.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті в наукових фахових виданнях України

1. Козловська Д. В. Літературно-художні імена-символи як основа формування антропоетонімії романів Люко Дашвар «Село не люди», «Молоко з кров'ю». *Восточноукраинский лингвистический сборник*. Вінниця : ФОП Корзун Д. Ю., 2015. Вип. 16. С. 44–52.

2. Козловська Д. В. Антропоетонім як потужний засіб розкриття образу денотата (на матеріалі роману Люко Дашвар «Мати все»). *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна»*. 2015. Вип. 59. С. 92–94.

3. Козловська Д. В. Функціонування поетонімів у романі Галини Вдовиченко «Бора». *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Мовознавство*. Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2017. Вип. 1 (27) 2017. С. 166–169.

*Статті у наукових фахових виданнях України,
які входять до міжнародних наукометричних баз даних*

4. Козловська Д. В. Особливості поетонімії роману Ірен Роздобудько «Я знаю, що ти знаєш, що я знаю». *Записки з ономастики*. Одеса : ОНУ ім. І. І. Мечникова, 2016. Вип. 19. С. 101–111. (*Index Copernicus International Journals Master List*)

5. Козловська Д. В. Текстотвірна функція топопоетонімів романів Ірен Роздобудько та Галини Вдовиченко. *Записки з ономастики*. Одеса : ОНУ ім. І. І. Мечникова, 2018. Вип. 19. С. 136–148. (*Index Copernicus International Journals Master List*)

Статті в закордонних періодичних виданнях

6. Козловська Д. В. Специфіка поетонімії роману Галини Вдовиченко «Пів'яблука». *Virtus : Scientific Journal*. April 2017, Iss. 13. P. 169–172.

Наукові праці апробаційного характеру

7. Козловська Д. В. Идеопоетоніми та прагмапоетоніми у романі Ірен Роздобудько «Якби». «*The Tenth European Conference on Languages, Literature and Linguistics*». Proceedings of the Conference (February 23th, 2016). «East West» Association for Advanced Studies and Higher Education GmbH. Vienna. 2016. P. 98–102.

8. Козловська Д. В. Стилістична функція антропоетонімів у романі Ірен Роздобудько «Якби». *Матеріали II Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції «Гуманітарний простір: досвід та перспективи»*. Вип. 2 (14 квітня 2016 р.). С. 232–236.

АНОТАЦІЯ

Козловська Д. В. Структурно-семантичні та функціонально-стилістичні характеристики поетонімії романів українських письменниць початку ХХІ століття. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.02.01 – українська мова. – Донецький національний університет імені Василя Стуса. – Вінниця, 2018.

Дисертацію присвячено дослідженню структурно-семантичних та функціонально-стилістичних особливостей поетонімії романів українських письменниць початку ХХІ століття.

Розглянуто теоретико-методологічні засади дослідження поетонімії, в межах яких проаналізовано питання метамови поетонімології як науки, специфіку та функції поетоніма як базової досліджуваної одиниці. Окреслено методологію дослідження поетонімії романів сучасних українських авторок, висвітлено поняття жіночої прози та масової літератури в сучасних літературно-критичних працях.

Проаналізовано важливість антропоетонімії для сучасних українських жінок-прозаїків, описано структурно-семантичні та функціонально-стилістичні

особливості особових імен як основної підгрупи однослівних антропоетонімів жіночих романів, інших однослівних, а також дво- й трислівних найменувань. Схарактеризовано функціонування зоопетонімів у досліджуваних творах.

З'ясовано стилістичні особливості топоетонімів, визначено місце прагма- та идеопетонімів у аналізованих романах.

Ключові слова: петонім, варіант імені, етимологічне значення імені, стилістична функція, індивідуально-авторське назвотворення.

АННОТАЦИЯ

Козловская Д. В. Структурно-семантические и функционально-стилистические характеристики поэтонимии романов украинских писательниц начала XXI века. – Рукопись.

Диссертация на соискание учёной степени кандидата филологических наук по специальности 10.02.01 – украинский язык. – Донецкий национальный университет имени Василя Стуса. – Винница, 2018.

Диссертация посвящена исследованию структурно-семантических и функционально-стилистических особенностей поэтонимии романов украинских писательниц начала XXI века.

Рассмотрены теоретико-методологические основы исследования поэтонимии, в пределах которых проанализированы вопросы метаязыка поэтонимологии как науки, специфика и функции поэтонима как базовой исследуемой единицы. Очерчена методология исследования поэтонимии романов современных украинских писательниц, освещены понятия женской прозы и массовой литературы в современных литературно-критических работах.

Проанализирована важность антропоэтонимии для современных украинских женщин-прозаиков, описаны структурно-семантические и функционально-стилистические особенности личных имён как основной подгруппы однословных антропоэтонимов женских романов, других однословных, а также двух- и трёхсловных наименований. Даны характеристики функционирования зоопетонимов в исследуемых произведениях.

Выявлены стилистические особенности топоэтонимов, определено место прагма- и идеопетонимов в анализируемых романах.

Ключевые слова: петоним, вариант имени, этимологическое значение имени, стилистическая функция, индивидуально-авторское образование названий.

SUMMARY

Kozlovska D. V. Structural-Semantic and Functional-Stylistic Characteristics of Poetonyms in the Novels of Ukrainian Writers of the Early 21st Century. – Manuscript.

Thesis for a Candidate Degree in Philology: Speciality 10.02.01 – Ukrainian Language. – Vasyl' Stus Donetsk National University. – Vinnytsia, 2018.

The paper presents the analysis of the structural-semantic and functional-stylistic features of the poetonyms in the novels of Ukrainian writers of the early 21st century.

First, the thesis considers theoretical and methodological background necessary for the poetonyms' research, where the issue of the poetonymology metalanguage, the specific features of poetonyms and their functions in the text are uncovered. The paper also outlines the methodology of the poetonyms research in the modern Ukrainian authors' novels, the concepts of the female prose and mass literature in modern literary criticism works.

In addition, the paper highlights the anthropoetonyms significance in the modern Ukrainian female prose writers works, the structural-semantic and functional-stylistic peculiarities of personal names, the zoopoetonyms functioning in the texts.

Moreover, the research concentrates on the topopoetonyms stylistic features relevant for the text creation and the pragma- and ideopoetonyms functions on different levels of the text.

Proper names in the literary work perform the informational-stylistic and emotional-stylistic aspects of stylistic function, serving as the means of creation a vivid imaginative context. In the analysis of stylistic peculiarities attention is drawn to the poetonyms' etymological meaning, variability, associativity, conceptuality, symbolism, connotations; the emotional and expressive signs of propriatives are additionally considered.

All the novels chosen for the analysis can be viewed as examples of the skillful anthropoetonyms use as the writers devote a lot of their attention to its role in their literary works. Writers don't always use only the onomastic resources that are in force in the language, resorting to individual-author's name creation, inventing the necessary proper names for implementation of the artistic conception. It's given the common and specific elements, through which the anthropoetonyms relevance for the writers has been proved. From the anthropoetonym units the one-, two- and three-word names have been structurally allocated; the choice of anthropoformula for character naming is determined by the novel situation.

Zoopoetonyms in studied works perform the function of familiarizing the reader with animals, take part in their images creation. The motivational incentive for naming an animal may be determined by the extent of the writer's planned participation of the zoocharacter's name in implementing the author's idea. Appealing the reader's general awareness, the writers tend to involve generally known phenomena from various spheres of life, transforming them into zoopoetonymic variants which correspond to zoocharacter's nature.

Topopoetonyms in the novels under study are also actively used in the context, in such a way creating a unique associative background which in its turn creates the general emotional tinge for the ideological and semantic contents of the text. Considering topopoetonyms as the novel text-creating components which are aimed at transmitting the author's message, it is possible to observe the ability of topopoetonyms to create a unique geography of the literary work. Topopoetonyms in investigated novels play a significant role in the image creation and act as important means of plot constructing, appearing in various manifestations and implementing various functional-stylistic opportunities. They don't only build geospatial dominant text, but also act as indirect means of heroes' characterizing through additional stylistic layers; sometimes owing to metonymization they act as novels' characters.

Pragma- and ideopoetonyms used in the novels not only serve as signs representing the objective picture of the novels' time space, but also arise by means of characters' personalization and, bearing a significant informative load, along with the poetics of other categories, create the text.

The unique rich poetonymic network created by the writers in their literary works can be explained by the authors' linguistic intuition, their knowledge of the linguistic system. The ability of proprietary lexemes to function as an important means of individualising the novel can be accounted for the authors' skillful and elaborate work with the poetonyms of various types and layers.

The further study of poetonyms in modern Ukrainian prose authoress' works, as well as study of poetonyms in literary-art texts of other Ukrainian literature periods, seems to be promising.

Key words: poetonym, name option, etymological meaning of the name, stylistic function, individual-author's name creation.

КОЗЛОВСЬКА ДАР'Я ВАЛЕРІЇВНА

**СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ
ТА ФУНКЦІОНАЛЬНО-СТИЛІСТИЧНІ
ХАРАКТЕРИСТИКИ ПОЕТОНІМІЇ РОМАНІВ
УКРАЇНСЬКИХ ПИСЬМЕННИЦЬ
ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ**

Спеціальність
10.02.01 – українська мова

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

Підписано до друку 24.11.2018 р.
Формат 60.90/16. Папір офсетний.
Друк цифровий. Гарнітура Times New Roman.
Умов. друк. арк. 1,9.
Тираж 120 прим. Зам. № 152.

Надруковано з оригіналу макету замовника.
Центр оперативного друку «Документ Принт»
ФОП Кушнір Ю. В.
Реєстраційне свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців серія
ДК № 5909 від 18.09.2017 р.

м. Вінниця, вул. Академіка Янгеля, 4, 1-й поверх, оф. 114.
Тел. 067 390 20 88